

УДК 911.3 : 32

АНАЛІЗ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ В СВІТЛІ ПОКАЗНИКІВ ІНДЕКСУ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Кузишин А.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Стаття присвячена виявленню закономірних тенденцій та залежностей між кількісними показниками участі в голосуванні в обласних регіонах України та індексом регіонального людського розвитку. Такі співставлення дозволяють визначити трендові тенденції прямої залежності електоральної активності та місця, яке займає регіон за показниками складових індексу регіонального людського розвитку. Також проведено групування таких областей (виділено три групи) за схожістю близьких та однакових показників, що формують індекс регіонального людського розвитку (серед яких ключову роль відводиться показникам демографічного розвитку, розвитку ринку праці, умов проживання населення, соціального середовища та фінансування людського розвитку) і трендами в кількості тих, що брали участь в голосуванні на виборах до Верховної Ради.

Ключові слова: вибори, електоральна активність, індекс регіонального людського розвитку, складові індексу регіонального людського розвитку, трендові тенденції, геопросторовий аналіз.

Вступ. Людський розвиток можна визначити як надання людям можливості повністю розвивати свій потенціал, жити продуктивно і творчо, в гармонії з їхніми потребами та інтересами. Традиційно реалізація цього потенціалу пов'язана з ростом суспільної свідомості, що в частому випадку можна ототожнювати з політичною активністю. Адже саме вона готує ґрунт для формування певного соціального середовища та відповідного регіонального суспільного розвитку.

Актуальність дослідження. Дослідження в галузі залежності політичної активності населення від показників його добробуту на регіональному рівні сьогодні проводяться науковцями багатьох напрямків, а тому мають яскраво виражений міждисциплінарний характер. Зокрема, зростає увага до соціально-політичних проблем в етнології, яка досліджує історичні та сучасні політичні виміри життєдіяльності етнонаціональних спільнот і груп (В. Наулко, Р. Кирчів, С. Макарчук, С. Павлюк, А. Пономарьов, І. Терлюк, М. Тиводар та ін.). Ця проблема залишається в центрі уваги і фахівців політичної історії (Н. Антонюк, Я. Грицака, Я. Дашкевича, Г. Касьянова, В. Сергійчука, І. Козловський та ін.). Багато в цьому напрямку працюють політологи та політичні аналітики (Т. Батенко, В. Євтух, О. Картунов, О. Майборода, П. Надолішній, Л. Нагорна, І. Онищенко, М. Панчук, В. Потульніцький, С. Сворах, В. Трощинський та ін.). Вітчизняні географи М. Багров, М. Дністрянський, А. Доценко, Я. Жупанський, А. Ковальчук, В. Круль, О. Любіцева, В. Миронюк, К. Мезенцев, С. Павлов, І. Ровенчак, О. Топчів, О. Хомра, О. Шаблій, Л. Шевичук та ін. розглядали дану проблематику на загальноукраїнському або регіональному рівні з позиції геопросторового аналізу.

Результати досліджень та їх аналіз. Люди стають епіцентром людського прогресу, тому що

людський розвиток є не лише ключовою метою, а й найбільшим важливим детермінантом і чинником суспільного розвитку. Загалом з 1993 р., коли Україна вперше була включена до звіту ПРООН, її загальний рейтинг погіршився з групи країн з високим рівнем людського розвитку до групи країн із середнім рівнем людського розвитку. Впродовж останніх років Україна досягла прогресу у сфері людського розвитку, що вимірюється оновленим ІЛР, який є сумарним показником оцінки довгострокового прогресу за трьома основними напрямками людського розвитку - можливістю прожити довге та здорове життя, доступом до знань та ВНД на особу населення. За цей же час суттєво погіршилась загальна політична активність населення України, що виражається зазвичай участю у волевиявленні шляхом голосування.

З врахуванням українських реалій було розроблено вітчизняну методіку оцінки рівня людського розвитку (Постанова Колегії Держкомстату України та Президії НАН України (від 05.04.2001 та 14.03.2001 №№ 182/76), згідно якої у практику роботи органів державної статистики запроваджені щорічні розрахунки інтегральних показників починаючи з даних за 1999 рік. Використання запропонованої методіки забезпечує обґрунтованість порівнянь соціально-економічного розвитку окремих регіонів країни, наукове забезпечення систематичних розрахунків індексів людського розвитку регіонів України, визначення кожного регіону за універсальною шкалою, яка дозволяє виконувати методологічно коректні співставлення як за інтегральним індексом, так і за кожним з дев'яти індексів окремих аспектів людського розвитку [4,5]; додаткові відомості дає аналіз окремих базових показників. Кожному з аспектів людського розвитку відповідає окремий блок показників, що

формують систему індикаторів людського розвитку регіонів, які загалом формують індекс регіонального людського розвитку.

Ці показники співставні з процесом політичної активності та політичної прихильності населення та дозволяють твердити про пряму залежність цих двох процесів.

Ці показники співставні з процесом політичної активності та політичної прихильності населення та дозволяють твердити про пряму залежність цих двох процесів.

Як свідчать дані таблиці 1, за період 1998-2012 рр. середня активність участі в голосуваннях населення на виборах до Верховної Ради зменшилась на 11,7 %. Причому, цей показник був перевищений в 19 обласних регіонах (показники скорочення прямої участі у волевиявленні коливались від 11,9 % в Вінницькій області до 19,7 % в Кіровоградській області). Якщо співставляти ці області з показниками складових індексу регіонального людського розвитку, то традиційно вони займають лідируючі або середні позиції (табл. 2). Тобто, скорочення числа тих, хто голосує є об'єктивним процесом, що піддається здоровому обґрунтуванню. Особливо суттєве скорочення політичної активності населення припадає на області західного регіону України, які зазвичай відзначаються високою електоральною активністю. Ймовірно, що однією з причин такого стану речей є психологічна зневіра в зміні, пов'язаній з процесом виборів та, ймовірно, з думкою про можливі фальсифікації й незначущість голосу окремо взятого виборця. Таким чином ріст абсентеїзм є протестною реакцією населення згаданих областей. Традиційно ці області виступають основою для впровадження новітніх, сучасних та демократичних ідей в українському суспільстві. І хоча з позиції рівня економічного розвитку та матеріального добробуту вони не відносяться до лідерів, та духовні, культурно-освітні й європейські цінності традиційно вважаються провідними в цих областях. Підтвердженням цьому є і показники складових індексів регіонального людського розвитку [5, с. 26], і загальний індекс регіонального людського розвитку в вказаних регіонах (табл. 2). Подібні тенденції сьогодні властиві для областей півдня та центру України, в переважній більшості яких спостерігається позитивна тенденція за показниками індексу регіонального людського розвитку в період 1998-2012 рр.

Водночас, тільки кілька областей сходу (Донецька, Запорізька, Луганська) країни та столичний регіон показали дещо менші темпи скорочення політичної активності населення. Із

загального переліку випадає столиця, де за вказаний період відбувся навіть приріст кількості тих, що брали участь в голосуванні. Якщо співставляти ці показники з індексами регіонального людського розвитку, то традиційно ці обласні регіони відзначались низькими, аутсайдерськими позиціями (після 20 місця). І хоча з позиції економічного розвитку ці області є безумовними лідерами в державі, але показники демографічного розвитку, розвитку ринку праці, умов проживання населення, соціального середовища та фінансування людського розвитку дозволяють твердити, що населення цих областей більше піддається зовнішнім (традиційно адміністративним) впливам під час волевиявлення, а тому його активність на виборах також є високою. Досить показовою в цьому плані є Донецька область, де показник участі в голосуванні за період 1998-2012 рр. зменшився лише 3,5 %, що в три(!) рази нижче від пересічнодержавного тренду, в той час як цей регіон за індексами складових людського розвитку суттєво відстає від пересічноукраїнського рівня. Така однобока залежність від рівня економічного розвитку та матеріального добробуту робить регіон досить керованим та "безликим" з позиції формування громадянського суспільства з пріоритетом демократичних цінностей. Схожі характеристики властиві і для інших областей цієї групи. І хоча з історико-культурницької позиції ці області на різних етапах українського державотворення відігравали досить суттєву роль, в сучасних умовах вони в значній мірі втратили власну самобутність та духовну основу, що підтверджують низькі показники індексів складових регіонального людського розвитку [5, с. 26].

В даному аналізі особливі тенденції властиві для міста Києва. Це єдина вища адміністративна одиниця України яка за аналізований період показує приріст кількості тих, хто голосує. І столиця незмінно займає перше місце та відповідно має найвищий рейтинг за показниками регіонального індексу людського розвитку. Власне цю синтетичну індексну стабільність варто ставити в основу загального росту добробуту місцевого населення та поступовий перехід від цінності виключно матеріальної складової до росту значущості соціальних компонентів суспільного розвитку. Києву належать перші позиції за інтегральними індексами демографічного розвитку, матеріального добробуту, умов проживання населення, рівня освіти та фінансування людського розвитку. Притримуючись цього тренду столиця і далі буде пропорційно розвивати як соціальну, так і матеріальну складову, таким чином підвищуючи добробут місцевого населення.

Участь населення України в голосуванні на виборах

Регіони	Роки				
	29.03. 1998	31.03. 2002	26.03.2 006	30.09.2 007	28.10. 2012
Україна	69,64	65,22	58,97	57,94	57,98
Автономна Республіка Крим	63,31	57,13	54,34	52,21	49,45
Вінницька	74,77	71,18	63,39	59,62	62,89
Волинська	78,27	75,58	66,28	65,45	65,74
Дніпропетровська	65,92	63,16	55,21	53,16	52,97
Донецька	63,15	64,62	60,89	62,54	59,63
Житомирська	77,65	71,75	61,06	58,47	59,32
Закарпатська	68,51	64,63	55,26	47,61	51,61
Запорізька	66,67	58,49	59,45	56,89	55,97
Івано-Франківська	77,88	69,89	64,83	66,01	61,86
Київська	72,15	64,38	51,94	55,63	61,98
Кіровоградська	73,95	67,68	58,95	52,07	54,25
Луганська	66,56	61,18	61,09	61,42	57,67
Львівська	76,96	67,78	65,12	69,33	67,12
Миколаївська	69,05	62,27	57,10	54,27	52,19
Одеська	65,30	61,68	48,83	50,51	49,64
Полтавська	74,71	69,87	59,59	55,92	57,89
Рівненська	78,99	76,68	66,85	63,69	61,83
Сумська	72,69	70,62	59,09	57,28	57,68
Тернопільська	83,66	78,93	67,50	71,21	66,78
Харківська	64,32	61,12	56,70	53,70	53,08
Херсонська	66,54	63,12	55,56	49,89	50,90
Хмельницька	79,04	73,62	64,86	61,99	62,34
Черкаська	73,79	67,69	54,47	55,97	61,46
Чернівецька	72,35	63,95	56,05	51,51	59,66
Чернігівська	76,79	71,31	59,20	57,43	61,09
м. Київ	58,49	54,30	58,85	58,92	62,11

Висновки. Виходячи із запропонованого аналізу можна встановити суттєву залежність між показниками політичної активності населення, що оцінюється відсотком тих, що голосують та індексом регіонального людського розвитку. За майже 15-ти літній період аналізу спостерігається тенденція, за якою в областях із стабільним числом голосуючих або повільним скороченням їх числа, показники складових індексу людського розвитку є низькими та підтверджують незначну роль соціального середовища в цих областях. Зниження числа голосуючих властива для територіально відмінних областей, але які показують позитивні тенденції або в синтетичному показнику регіонального людського розвитку, або в більшості складових цього індексу; вони дозволяють твердити про загальний ріст самоусвідомлення

населення цих областей. Впродовж аналізованого періоду Київ займав перше місце за показником індексу РЛР; наслідком такої стабільності стала загалом не традиційна для України тенденція росту числа голосуючих. Таким чином сумативно складові індексу РЛР (індекси демографічного розвитку, розвитку ринку праці, умов проживання населення, соціального середовища та фінансування людського розвитку) можуть послужити певним індикатором майбутньої електоральної активності на регіональному рівні.

Список літератури

1. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Монографія. - Літопис; Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 490 с.

Індекс та рейтинг індексу регіонального людського розвитку в регіонах України*

Регіони	Роки							
	2000		2005		2010		2011	
	Показник індексу	Місце в рейтингу	Показник індексу	Місце в рейтингу	Показник індексу	Місце в рейтингу	Показник індексу	Місце в рейтингу
Автономна Республіка Крим	0,577	3	0,493	9	0,494	7	0,491	8
Вінницька	0,551	6	0,440	23	0,435	24	0,466	21
Волинська	0,485	21	0,463	18	0,475	16	0,487	10
Дніпропетровська	0,496	20	0,484	11	0,480	13	0,474	16
Донецька	0,450	26	0,397	27	0,401	27	0,426	27
Житомирська	0,496	19	0,452	20	0,438	23	0,438	25
Закарпатська	0,547	9	0,505	6	0,488	8	0,489	9
Запорізька	0,508	16	0,457	19	0,463	20	0,477	14
Івано-Франківська	0,509	15	0,482	13	0,487	9	0,460	23
Київська	0,539	10	0,483	12	0,532	4	0,557	4
Кіровоградська	0,501	18	0,419	25	0,423	26	0,448	24
Луганська	0,412	27	0,412	26	0,428	25	0,434	26
Львівська	0,555	5	0,502	8	0,483	12	0,472	18
Миколаївська	0,468	25	0,466	16	0,472	17	0,475	15
Одеська	0,507	17	0,468	14	0,455	21	0,466	20
Полтавська	0,576	4	0,506	5	0,510	6	0,526	5
Рівненська	0,482	22	0,504	7	0,465	19	0,473	17
Сумська	0,474	24	0,446	23	0,444	22	0,470	19
Тернопільська	0,533	12	0,466	15	0,486	10	0,485	11
Харківська	0,549	7	0,537	3	0,561	3	0,562	3
Херсонська	0,482	23	0,447	21	0,468	18	0,480	13
Хмельницька	0,537	11	0,508	4	0,516	5	0,523	6
Черкаська	0,548	8	0,492	10	0,485	11	0,465	22
Чернівецька	0,521	14	0,437	24	0,479	14	0,482	12
Чернігівська	0,523	13	0,466	16	0,475	15	0,498	7
м. Київ	0,717	1	0,659	1	0,698	1	0,673	1

- Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України. Навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга "Богдан", 2010. - 344 с.
- Кузишин А.В. Залежність електоральних уподобань населення Тернопільської області від особливостей показників добробуту населення // Регіон-2012: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної наукової конференції (25-26 жовтня 2012 року, м. Харків) / Гол. ред. колегії В.С. Бакіров // РВВ Харківський національний університет імені В.М. Каразіна, Харків, 2012. - С. 191-197.
- Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск І.В. Калачова. - К., 2011. - 44 с.
- Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск І.В. Калачова. - К., 2012. - 45 с.
- Шавалюк Л. Скільки коштує довіра? // Український тиждень. - № 25, 22-28 червня 2012. - С. 34-36.
- www.cvk.gov.ua

Кузишин А. Аналіз електоральної активності населення в світлі показателів індекса людського розвитку.

Стаття посвячена формуванню закономірних тенденцій та залежностей між кількісними показателями участя в голосуванні в областних регіонах України та індексом регіонального людського розвитку. Такі сопоставлення дозволяють визначити трендові тенденції прямої залежності електоральної активності та місця, яке займає регіон за показателями складових індекса регіонального людського розвитку. Також проведена групування таких областей (виділено три групи) за схожістю близьких та однакових показателів, що формують індекс регіонального людського розвитку (серед яких ключову роль відводиться показателям

демографического развития, развития рынка труда, условий проживания населения, социальной среды и финансирования человеческого развития) и трендами в количестве принявших участие в голосовании на выборах в Верховную Раду.

Ключевые слова: выборы, электоральная активность, индекс регионального человеческого развития, составляющие индекса регионального человеческого развития, трендовые тенденции, геопространственный анализ.

Kuzyshyn A. Analysis of Electoral activism in the light of Human Development Index. The article is about to searching regular trends and relationships between quantitative indicators vote in provincial regions of Ukraine and regional human development index. Such comparison can determine the trend line based on electoral activity and the place which the region takes in terms of regional components of the index of human development. Also grouping of regions (identified three groups) with close similarity was help and the same parameters that shape regional human development index (including a key role for indicators of demographic development, labor market development, the living conditions of the population, social protection and human development funding) and trends in the number of those who took part in the vote in the Verhovna Rada.

Key words: elections, electoral activity, regional human development index, the index of regional human development, trends trends, geospatial analysis.